

CULTUROPOLIS - Jornades Internacionals pels Drets Culturals.

Títol:

Projecte en tàndem una intervenció comunitària per millorar el benestar emocional dels infants

Paraules Clau:

benestar emocional, mentoria social, art, vinculació, comunitària

AUTORES

Cristina Rey, crey@aspb.cat (1)

Inmaculada González igonza@aspb.cat (1)

Anna Fernández, afernand@aspb.cat (1)

Kilian González, kgonzalez@aspb.cat (1)

Maria Salvador, mspiedra@aspb.cat (1)

Isa Sala, isala@aspb.cat (1)

Irene Garcia Subirats, igsubira@aspb.org (1)

Irene Espinilla, irene.espinilla@afev.org (2)

Laura Martín l.martin@afev.cat (2)

Aida García, carmelamunt@carmelamunt.org (3)

Joan Pol Sala, placomunitari@carmelamunt.org (3)

Judith info@pcverdum.org (3)

Magda Güell bob.pausa@gmail.com (4)

Maurici Albàs maurici.albas@me.com (5)

Beatriz García Begado3@hotmail.com (6)

Rufi Rodríguez Sonriexnarices@hotmail.com (7)

(1) Agència de Salut Pública de Barcelona

(2) AFEV (Association de la fondation étudiante pour la ville)

(3) Pla de Desenvolupament Comunitari

(4) Música en Pausa

(5) MusicArt

(6) Puça Espectacles

(7) Som Circ

INTRODUCCIÓ

Bona part de la salut de les persones té relació amb les condicions de vida. Aquestes condicions formen part dels determinants socials de la salut, com són, per exemple, el lleure, l'habitatge, el medi ambient o les característiques del barri de residència. Tanmateix les polítiques de salut sovint es centren en les malalties i menystenen els entorns socials i físics, més enllà dels sistemes sanitaris. Està demostrat que les intervencions més efectives per millorar la salut són les adreçades a millorar l'entorn de vida. A més, l'evidència també indica que les intervencions comunitàries que promouen una vida activa en comunitats econòmicament en desavantatge tenen un impacte positiu en la qualitat de vida relacionada amb la salut.

Les condicions de vida en la infància i el desenvolupament físic, cognitiu, emocional i social, són determinants del rendiment acadèmic, de la salut i la participació laboral i social de les futures persones adultes.

Des de 2007, l'ASPB desenvolupa l'estratègia de salut comunitària "Barcelona Salut als Barris" (BSaB) als barris més desafavorits de la ciutat. Aquesta estratègia té per objectiu millorar la salut i qualitat de vida de les persones que viuen als barris i reduir les desigualtats socials i de salut que es donen entre aquests barris i la resta de la ciutat. Aquesta estratègia se sustenta en cinc elements clau: intervencions basades en l'evidència, el treball intersectorial, la participació i coproducció conjunta amb la comunitat, el treball en xarxa, i l'avaluació tant del procés com dels resultats .

Els barris del Carmel, del Verdum i del Bon Pastor i Baró de Viver són quatre dels 26 barris on es desenvolupa BSaB. Tot i ser barris de districtes diferents, tenen necessitats comunes, i es va veure en els diferents diagnòstics participatius realitzats en aquests barris, on es van detectar i prioritzar dues necessitats relacionades amb l'educació i les carències emocionals de la població infantil i jove: el fracàs escolar i abandonament dels estudis i carències emocionals en els infants i joves com a conseqüència d'entorns familiars de risc. Per donar resposta a aquesta necessitat es van dissenyar des dels diferents espais de treball un projecte de mentoria enriquit amb activitats artístiques dirigit als infants entre 10 i 12 anys que presentaven aquest tipus de necessitats.

Aquesta projecte consta de dues activitats: un acompanyament setmanal (mentoria) de l'infant per part d'una persona voluntària, habitualment universitària, formant un tàndem que tindrà continuïtat durant tot el curs escolar i, d'una altra es realitza una pràctica artística també de caràcter setmanal amb una entitat del territori.

La mentoria socioeducativa és una metodologia d'intervenció innovadora que permet que infants i joves que estan passant alguna situació de vulnerabilitat, tinguin un espai diferent on aprendre i desenvolupar-se personal i socialment. Els programes d'acompanyament són especialment efectius en els adolescents d'entorns desfavorits que no han tingut relacions socials positives. La característica central dels programes d'acompanyament o de mentoria és l'establiment d'una relació d'igual a igual entre un mentor o mentora i un alumne/a amb un benefici potencial per l'alumnat. En aquest projecte aquesta relació estarà formada per una persona mentora i un infant.

Aquests programes ajuden a reduir els comportaments agressius i antisocials, la exteriorització de problemes greus de conducta i augmenten les habilitats i competències d'afrontament. També poden produir canvis positius en aspectes

relacionats amb la violència, el consum d'alcohol, de tabac o de drogues il·legals o el rendiment acadèmic. Hi ha evidència que aquests efectes són estables en el temps.

Per contra, hi ha dos desavantatges que cal tenir en compte en els programes de mentoria, que són la necessitat que la persona voluntària ha de fer un compromís a llarg termini i que només es pot treballar amb un pre-adolescent alhora. Això fa que aquests programes requereixin molta inversió de temps i siguin costosos d'implementar. No obstant això, l'impacte positiu d'aquests programes en la salut mental a llarg termini pot fer que siguin una opció cost-efectiva.

La persona mentora, jove i allunyada de l'autoritat adulta, esdevé una figura de referència positiva i propera que acompanya i dona suport a l'infant o jove sense judicis, càstigs ni etiquetats previs, obrint-li nous horitzons de possibilitat i fent-lo accedir a noves oportunitats, recursos i formes de mirar el món. L'experiència resulta també tot un aprenentatge per a les mentores alhora que trenquen prejudicis i consoliden el seu compromís i participació social.

Finalment, destaquem que els projectes de mentoria socioeducativa tenen un caràcter col·lectiu i comunitari que generen múltiples espais de participació i col·laboració entre agents socials i educatius produint impactes en el conjunt social de cada barri, portant a terme activitats col·lectives al llarg del curs amb gran diversitat de participants.

D'altra banda, en relació a la branca artística del projecte, la literatura científica apunta a que les activitats artístiques milloren l'estat d'ànim, les emocions i altres estats psicològics a més de diversos paràmetres fisiològics. Els programes artístics relacionats amb l'aprenentatge de tècniques musicals o la pràctica de circ afavoreixen la salut mental en un entorn amè i divertit, faciliten l'adquisició d'habilitats relacionades amb la pràctica artística que es treballi però també habilitats genèriques de la vida quotidiana, com l'autoconfiança, l'autoeficàcia, les habilitats socials, el treball en equip i les habilitats de lideratge.

Altres estudis han posat de manifest els beneficis psicològics de les activitats artístiques i en destaquen la sensació de benestar, l'estabilitat emocional i la millora de l'autoestima. Entre els beneficis socials destaca la millora de la responsabilitat grupal (cohesió, cooperació i la solidaritat) que proporciona la xarxa de suport i que facilita la integració social.

Alguns exemples de tècniques artístiques que han estat molt estudiades són l'educació musical i el circ. Ambdues expressions s'han relacionat amb un increment i millora el rendiment en la lectura, les matemàtiques, les ciències i la tecnologia; la fluïdesa en la parla de la llengua materna i de les llengües estrangeres; la capacitat de treballar en equip i la sociabilitat; la memòria i la capacitat de raonament i la capacitat d'enfrontar-se amb situacions d'estrès i resoldre els problemes que aquestes situacions comporten.

Els beneficis de la mentoria individual, la metodologia artística, basada en un ensenyament cooperatiu i una pràctica grupal, fan que no només es treballin els continguts curriculars artístics, sinó que es pretén que els infants participants assoleixin unes eines cooperatives que els serveixin al llarg de tota la vida, en qualsevol de les activitats futures que puguin emprendre, i en la manera de fer-hi front.

Quan parlem de l'activitat artística trobem varietat de propostes als diferents barris, tenint en compte les preferències de les participants, les possibilitats que ofereix l'entorn més proper i propostes no tan properes però que es valora que poden ser molt interessants pel desenvolupament de les participants.

Al barri de Verdum, del districte de Nou Barris, el projecte rep el nom de "Teatre Musical en Tàndem", i actualment s'està celebrant la quarta edició. La coordinació d'aquest es liderat per l'espai comunitari Verdum Famílies i existeix un grup de treball de les diferents professionals implicades (Pla Comunitari de Verdum, l'escola de música Musicart, l'escola Pia Luz Casanova i l'escola Marta Mata, Casal de Barri de Verdum, AFEV i ASPB.

Al districte de Sant Andreu participen els barris de Bon Pastor i Baró de Viver amb el circ com a proposta artística i rep el nom de "Amics i Circ". En aquest cas el projecte porta en funcionament des del 2012 gràcies a la coordinació del grup motor consolidat per: AFEV, Sonríe por Narices i Ventilador Cultural, ASPB.

Per últim, el projecte "Música en tàndem", que es realitza al barri del Carmel al districte d'Horta-Guinardó, que fa servir la música i diferents instruments com a eina artística. La taula comunitària d'educació (actualment Espai Educa) va impulsar aquest projecte a l'any 2018 amb el suport AFEV, Pla comunitari del Carmel i l'Associació Pausa amb Música, ASPB .

De mitjana participen cada any 8 infants a Verdum, 10 a Carmel i 16 a Bon Pastor i Baró de Viver, l'assistència és similar als dos barris, fent que més del 80% dels tàndems facin trobades durant tot el curs escolar (novembre – juny). S'ha realitzat una anàlisi 51 infants dels diferents barris: 31 van ser nens i 16 nenes. La satisfacció dels participants és elevada, amb una puntuació mitjana de 8,5. No hi ha unanimitat amb què és el que més els hi agrada, ja que hi ha infants que parlen de la mentoria i de sortir del barri, altres comenten més il·lusió amb la part artística i altres el que els hi agrada més és conèixer persones noves. De la mateixa manera el que reporten amb menys satisfacció és l'activitat artística o haver fet poques sortides del barri. El 84% dels infants diuen que ho recomanarien als seus familiars, amics i amigues.